

УДК 338:242.42

СУТНІСТЬ І ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ»

Синяєва Л.В., д.е.н.

Ярчук А.В., пошукувач

Summary: Examines the nature and evolution of the formation of the concept of "quality of life"

Key words: population, quality of life, material needs, the consumer society

Постановка проблеми. В останні десятиліття увагу дослідників привернули проблеми вивчення і розробки ефективного механізму управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя населення.

Дослідженнями проблеми формування та підвищення якості життя населення займаються багато вітчизняних та закордонних науковців. Серед досліджень західних економістів і соціологів, що приділяли увагу проблемам якості життя окремих індивідів і суспільства в цілому, особливе місце займають праці Дж. Гелбрейта, А. Кемпбелла, Р. Інглхарта, Дж. Кейнса, С. Вітні, Ф. Конверса, В. Роджерса, А. Маслоу, С. Юханссона, Д. Фостера й деяких інших. Серед російських науковців варто відмітити роботи Айвазяна С.А., Бобкова В.Н., Дробишевої В.В., Копнова В., Мігранової Л.А., П.С. Мстиславського та інших. Серед українських науковців, які досліджують проблеми якості життя населення, можна виокремити Власюка О.С., Колота А.М., Корецьку С.О., Лібанову Е.М., Татаревську М.С., Теслюк Р.І, Узунова Ф.В., Швець І.Б. та інших. В їх роботах досліджуються окремі умови, що впливають на якість життя населення.

Всі ці дослідження, безперечно, мають велике теоретичне та практичне значення, однак у більшості з них відсутній цілеспрямований розгляд питань організації аналізу та планування якості життя населення, виявлення найважливіших факторів, які впливають на зміну показників якості життя. У зв'язку з цим дуже важливо уточнити зміст досліджуваної категорії, визначити та класифікувати чинники, що впливають на якість життя на різних рівнях управління.

Основні матеріали дослідження. Стосовно сутності поняття «якість життя» населення в науковому співтоваристві досі не існує єдиної думки. Повсюдне використання цього терміну розпочалося у середині 20 ст., що пов'язано у значній мірі із зростанням у західних країнах числа супротивників традиційного для Заходу «суспільства споживання». Серед досліджень західних економістів і соціологів, що приділяли увагу проблемам якості життя окремих індивідів і суспільства в цілому, особливе місце займають праці Дж. Гелбрейта, А. Кемпбелла, Р. Інглхарта, Дж. Кейнса, С. Вітні, Ф. Конверса, В. Роджерса, А. Маслоу, С. Юханссона, Д. Фостера й деяких інших. У їх працях термін "якість життя" одержав обґрунтування як загальне поняття.

Термін "якість життя" вперше з'явився в книзі американського економіста Дж.К. Гелбрейта "Суспільство достатку", пізніше був використаний у роботі

соціолога Д. Рисмена "Самотня юрба". Своїм введенням у політичний лексикон й, тим самим, формуванням соціального замовлення на наукову розробку цей термін зобов'язаний президенту США Дж. Кеннеді, який у "Доповіді про положення нації" у 1963 р. висунув тезу про те, що якість американського життя повинна йти в ногу з кількістю американських товарів [1]. Поняття "якість життя" тут виступило ідеологічною характеристикою, стимулом переходу від "суспільства споживання" із пріоритетом матеріальних потреб до суспільства із пріоритетом духовних потреб. Під "якістю життя" розумілися всі блага, які можуть бути надані споживачеві "розвиненим індустріальним суспільством", "суспільством менеджерів", де нібито панує вже не приватний інтерес, а наука й організація.

Якість життя відбиває таку можливість споживання благ і послуг, яка відображається, головним чином, через економічні показники. Так, наприклад, Дж.К. Гелбрейт стверджував, що в економічно розвинених країнах матеріальні потреби задоволені в достатньому ступені й тому попит на предмети споживання не буде збільшуватися в значному ступені зі збільшенням обсягу матеріального виробництва. Із цієї причини на перший план повинні виступати нематеріальні потреби.

Концепція якості життя, висунута в 60-ті роки 20 століття Дж. Гелбрейтом. У роботі "Суспільство достатку" він обґрунтовував необхідність переходу до "постіндустріального суспільства", що характеризується введенням елементів "організованого споживання", збагаченого наявністю духовних, соціальних і культурних благ. Тобто, Дж.К. Гелбрейт розумів "якість життя" як синонім усіляких суспільних благ, що надаються особистості із зростанням інтелектуальних потреб [2].

Американський економіст і політолог У. Ростоу, розглядає проблему "якості життя" з позицій державного регулювання соціального розвитку. Стадія "нової якості життя" характеризувалася, на його думку, для США "цілим комплексом вимог щодо підвищення показників у галузі освіти й охорони здоров'я, відпочинку, зменшення забруднення навколишнього середовища, міських мінливостей життя автомобільного століття, боротьбою проти бідності й нерівності... "

З соціальної точки зору західних дослідників якість життя є терміном, який можна визначити як:

- мати заняття, яке надає достатню фінансову автономію (незалежність), однак не бути при цьому відчуженим від суспільства;
- життя в оточенні, яке сприяє гармонійному розвитку особистості;
- рівень життя (економічний підхід);
- стиль або образ життя (економіко-соціальний підхід).

Слід відмітити, що питання якості життя стало доволі значущим не тільки у науковому просторі, а й у повсякденному житті будь-якої країни. Доведено, що персональні цінності, цілі й перспективи, що мають відношення до якості життя, включають: персональні потреби, внутрішні стани, матеріальні й постматеріальні цінності, релігійні фактори, що характеризують членство в тому

або іншому релігійному співтоваристві. Психологічні підходи показали, що джерело якості життя – задоволеність особистих потреб [3].

Висновки. В цілому, всі підходи до вивчення якості життя можуть бути умовно згруповані у кілька наступних теорій:

1. Теорії ідеалів. Відповідно до них, якість життя включає реалізацію певних ідеалів. Скажімо, ідеалом може бути самореалізація особистості в дусі А. Маслоу.

2. Персонально-утилітарні теорії концентруються на відчуттях щастя, задоволеннях і здійсненні бажань. Багато економістів цей підхід називають "вельферизмом", соціальні філософи – "утилітаризмом" або навіть гедонізмом. Цей підхід часто критикується дослідниками з "третього світу", які не без підстави посилаються на власний досвід, коли люди часто примудряються пристосуватися до нелюдських умов життя.

3. Теорії достатку концентруються на вироблених товарах, реальних доходах й ін. Так, багато економістів прагнуть оцінити якість життя в термінах рівня життя. Багато зусиль докладено для розробки методів оцінки одержуваного доходу. Але подібний підхід справедливо зазнає критики, оскільки є чимало людей, які не бажають обзаводитися власністю. Вони можуть бути набагато щасливішими від людей, обтяжених трудовою етикою й більшими нагромадженнями багатствами.

4. Теорії базових потреб. Згідно Еріку Алларду, якість життя досягається за рахунок задоволення трьох систем базових потреб: «мати», «любити» і «бути». "Споживчі" потреби визначаються як такі, що відносяться до матеріальних умов, необхідних для виживання та уникнення злиденності. Сюди відносяться економічні ресурси (мінімальний дохід на душу населення), умови проживання, зайнятість, умови праці, здоров'я, освіта.

Література.

1. Голанский М.М. «Новые тенденции в мировой экономике» (см. lib.ru/POLITOLOG/golansky.txt) – М., 1993 г.;

2. Н. Римашевская. Человеческий потенциал России и проблемы «сбережения населения» //Российский экономический журнал. – 2004. - № 9-10.

3. Человеческое и социальное развитие: Сборник докладов / Под ред. В.П. Колесова А.А. Тихомирова; Сост. А.А. Саградов. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2003